

FINANSDEPARTEMENTET

Finanskrisen

Statssekretær
Ole Morten Geving
12. november 2008

Internasjonalt bakgrunnsteppe

“The world economy is entering a major downturn in the face of the most dangerous financial shock in mature financial markets since the 1930s”

(IMF World Economic Outlook, Oktober 2008)

Internasjonal bakgrunn

- økte mislighold på boliglån i USA - utløsende faktor

Internasjonal bakgrunn

- økte mislighold på boliglån i USA - utløsende faktor
- likheter med tidligere kriser:
  - utbredt optimisme, billig kreditt, lav prising av risiko
  - kraftig, lånefinansiert oppgang i formuespriser

Internasjonal bakgrunn

- økte mislighold på boliglån i USA - utløsende faktor
- likheter med tidligere kriser:
  - utbredt optimisme, billig kreditt, lav prising av risiko
    - kraftig, lånefinansiert oppgang i formuespriser
- nytt i denne krisen:
  - utbredelsen av verdipapirisering og "finansiell innovasjon"

Internasjonal bakgrunn

- økte mislighold på boliglån i USA - utløsende faktor
- likheter med tidligere kriser:
  - utbredt optimisme, billig kreditt, lav prising av risiko
    - kraftig, lånefinansiert oppgang i formuespriser
- nytt i denne krisen:
  - utbredelsen av verdipapirisering og "finansiell innovasjon"
  - svakheter i virksomhets- og risikostyring i finansinstitusjonene
  - svakheter i reguleringer og tilsyn

Subprime: En ganske utrolig historie

USA Subprime

% av boliglån, beholdning

•Pantelån til husholdninger med svak økonomi

- Ofte gitt gjennom agenter, som har fått provisjon etter antall tegnede lån

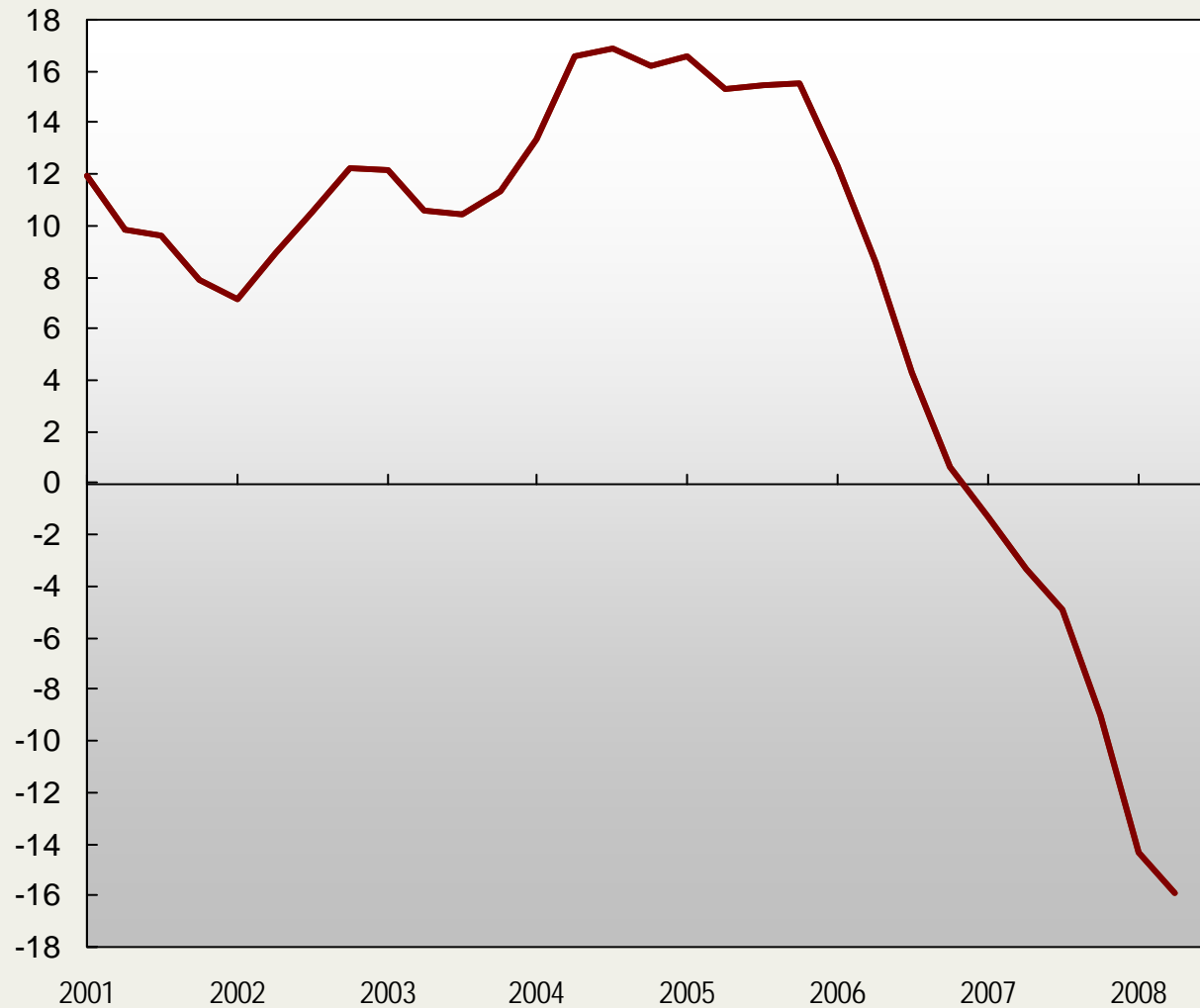
•Forenklet kredittvurdering

- Ofte basert på kundens opplysninger

•Avdragsfrihet og lave rentebetalinger i startfasen

... men så kom omslaget i det amerikanske boligmarkedet

Case-Shiller indeks. 1.kv. 01 - 2.kv.08. Vekst fra samme kv. året før. Prosent

... og misligholdene økte kraftig.

USA Mislighold på subprimelån %

Source: First American LoanPerformance estimates as of June 2007

Fallende boligpriser og økte renter
- låntakerne fikk trøbbel

Underliggende pant ikke tilstrekkelig til
å dekke opp for tapene

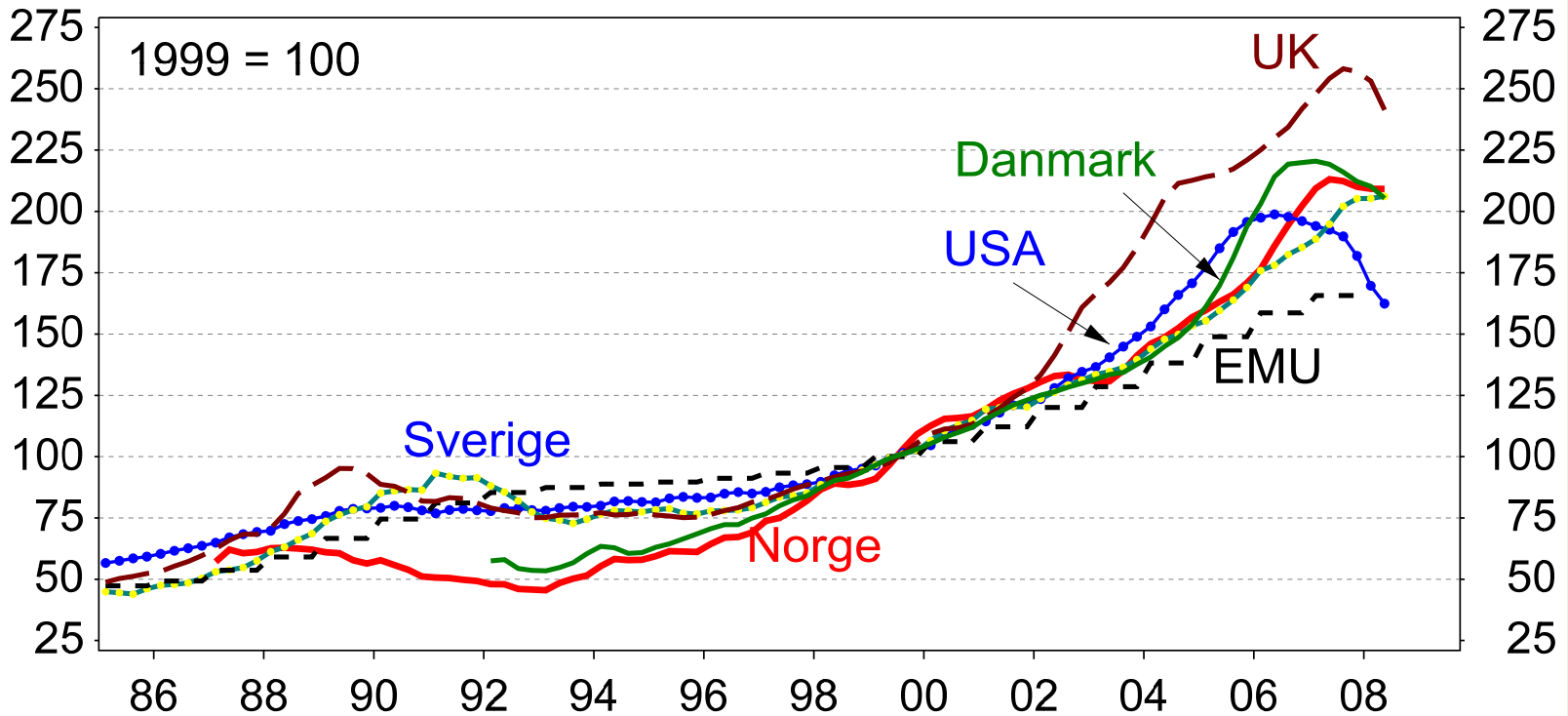
"Jingle mail" – boligeiere flytter fra
boligen og sender nøkkelen til
banken

Store tap og over 300 banker konkurs

Hva gjorde kreditt så billig og lett tilgjengelig i USA?

- **Ekspansiv pengepolitikk fra Fed etter 11/9 i 2001**
  - for å holde etterspørsel og økonomisk aktivitet oppe
  - renten nede i 1 pst. i ett år
  - renten settes så opp 17 ganger til 5¼ pst., men ...
- **... stor innflyt av kapital til USA**
  - særlig fra asiatiske land
  - gjør at lange renter likevel forblir lave
- **Har sin bakgrunn bl.a. i Asia-krisen i årene 1997-1999**

Boligpriser

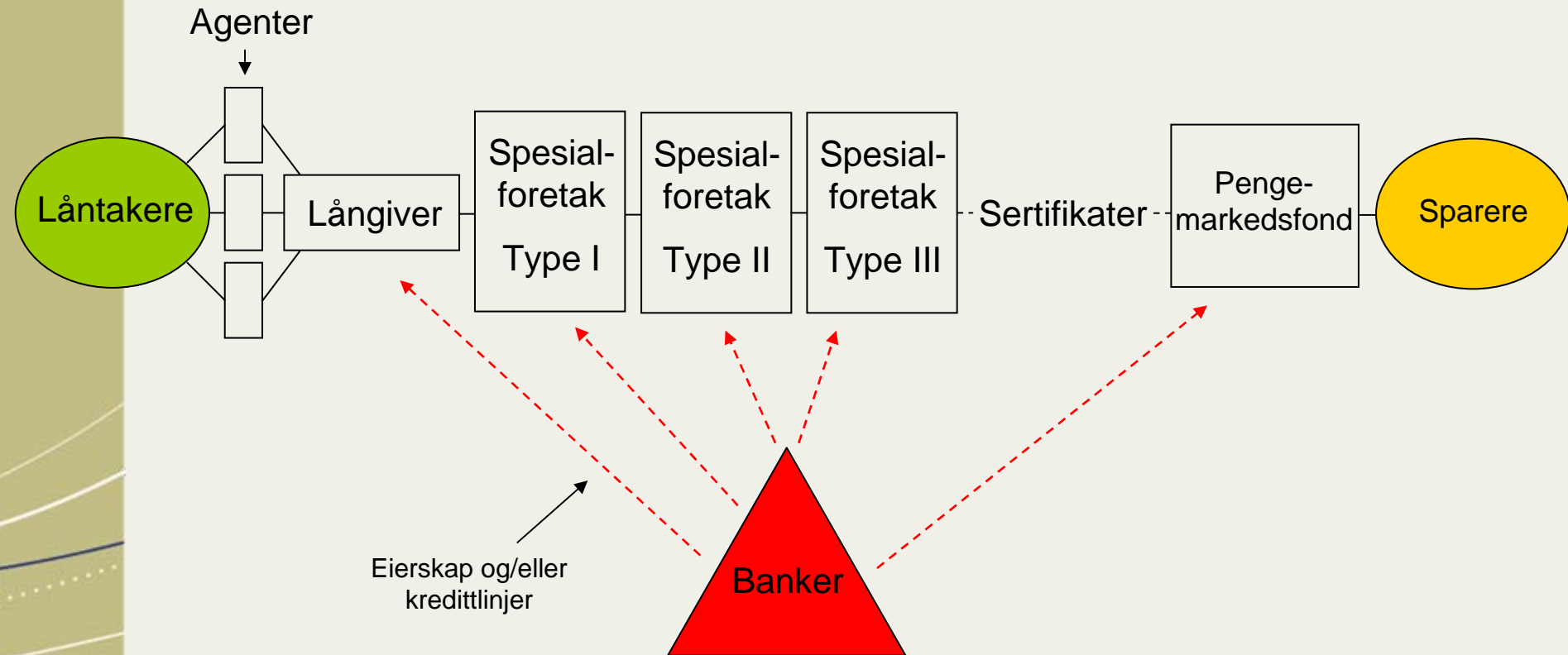

Source: EcoWin, First Securities

Oppgangen i boligprisene i uvanlig mange land samtidig

Vi kunne tatt med Irland, Spania, Frankrike, Island (!) m.fl.

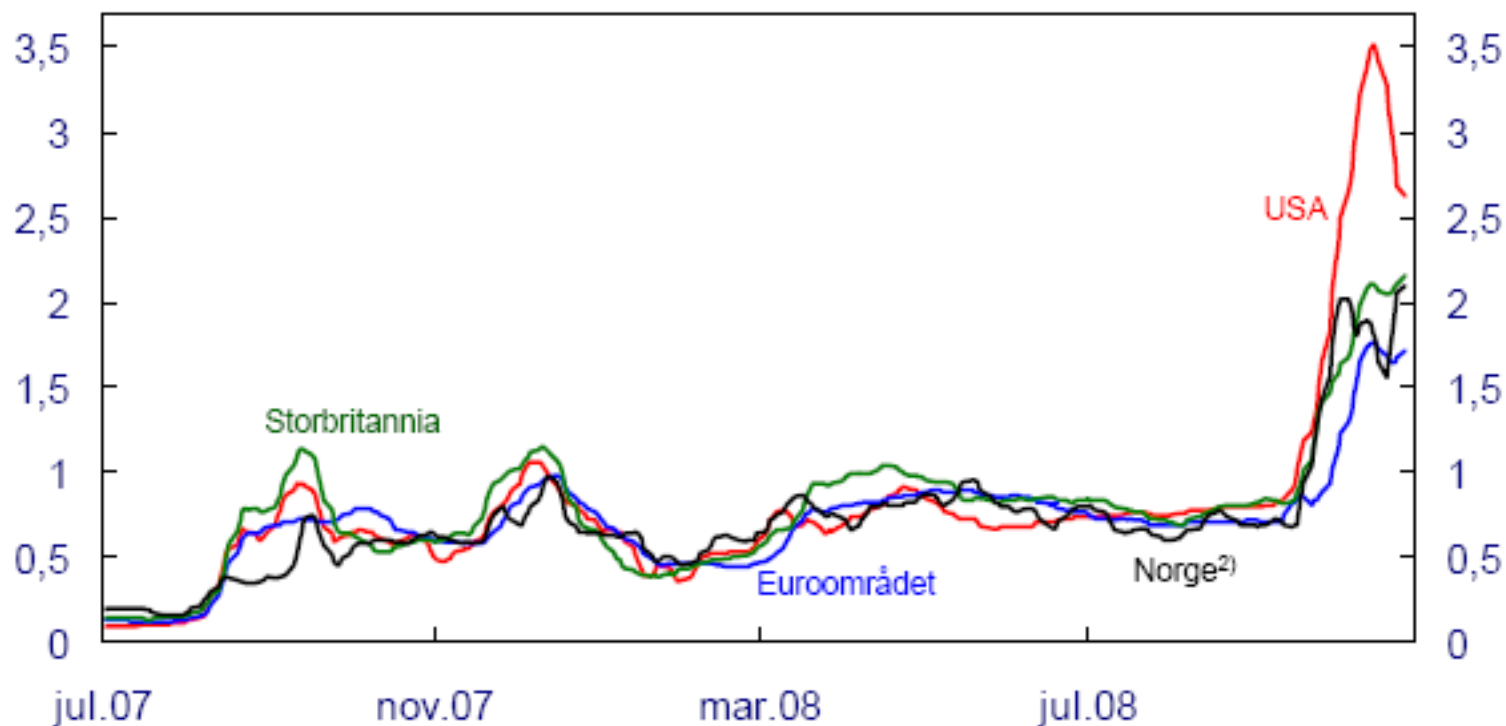
Struktur i det amerikanske markedet for boliglån til kunder med lav kredittverdighet

Differanse mellom tremåneders pengemarkedsrente og forventet styringsrente¹⁾

Prosentenheter. Fem dagers glidende gjennomsnitt.

2. juli 2007 – 27. oktober 2008

¹⁾ Forventet styringsrente er avledet fra Overnight Indexed Swap (OIS) renter

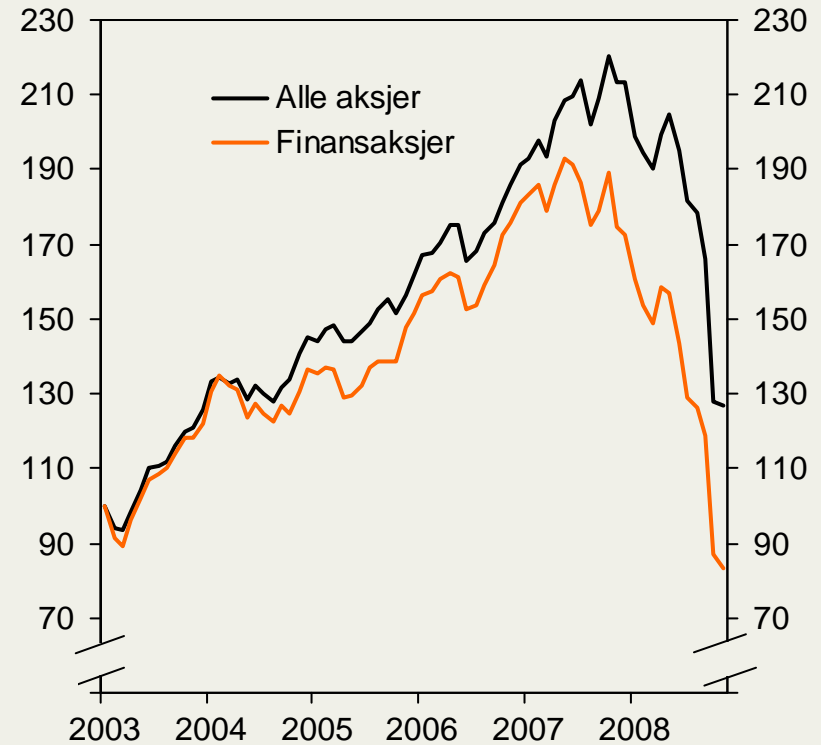
²⁾ Anslag

Kilder: Bloomberg, Thomson Reuters og Norges Bank

Aksjekursene har falt betydelig

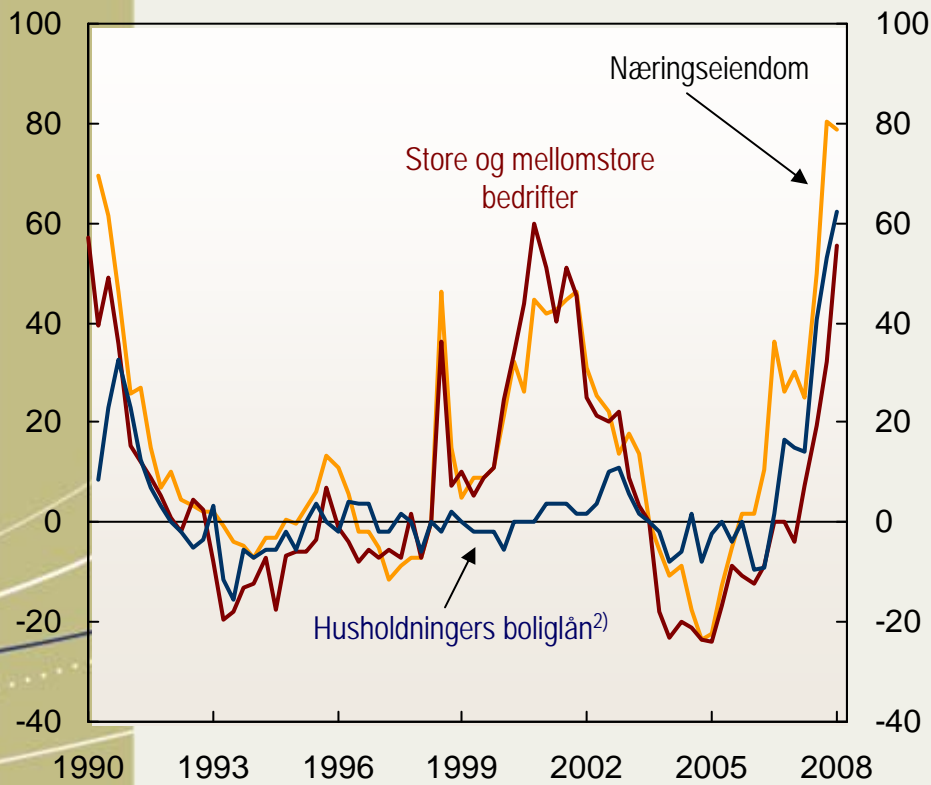
- Børsfall – særlig markert for finansaksjer

Aksjekursutviklingen. Indeks for Verdens børser. Januar 2003=100

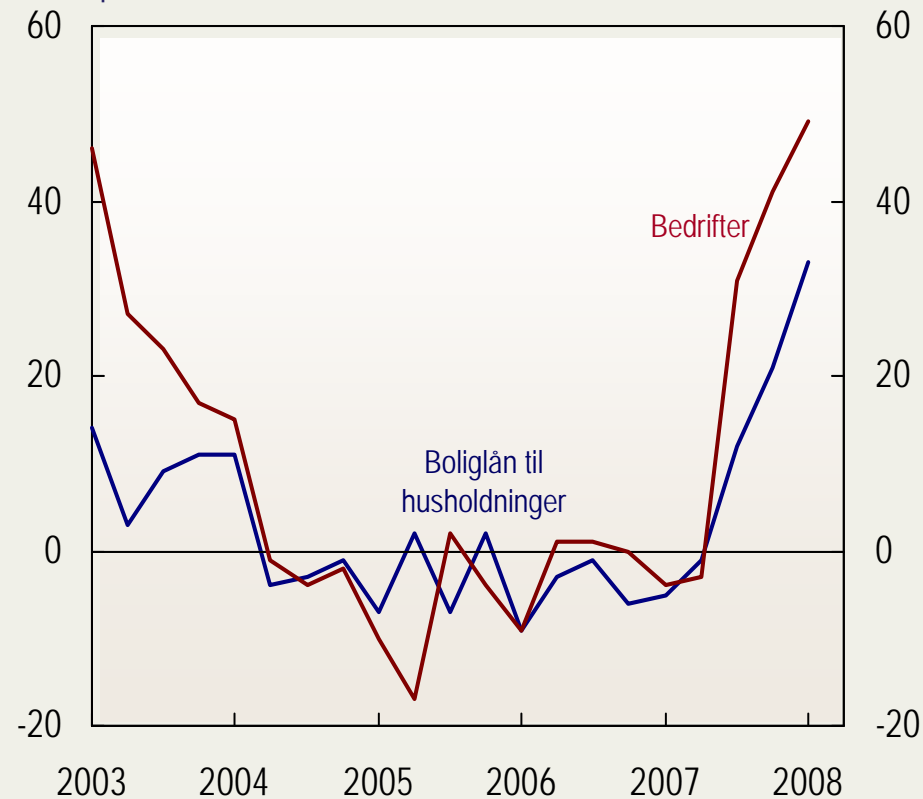

Bankene strammer inn kredittpraksis

USA. Netto andel banker som har strammet til kredittpraksis. Prosent.

Euroområdet. Netto andel banker som har strammet til kredittpraksis. Prosent.

Nye tiltak fra myndighetene siden september 2008

- Tilførsel av ekstra likviditet
- Garantier for nye banklån
- Utvidelse av sikringsordningene for bankinnskudd
- Koordinerte rentekutt
- Egenkapitalinnskudd i bankene
- Kjøp av problematiske eiendeler fra bankene og fra næringslivet
- Forbud mot short selling
- Intensjonserklæringer G7 og G20
- Nye diskusjoner i G20 denne uken

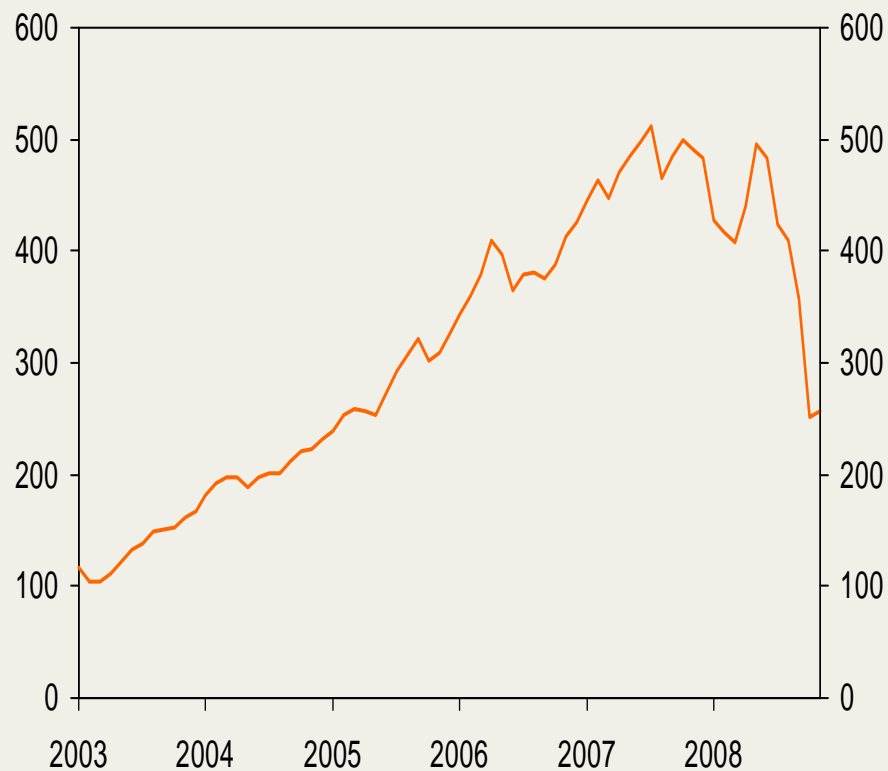
Hvordan påvirkes Norge?

- Virkning via børsene
- Virkning via bankene
- Virkning via lavere internasjonal etterspørsel og lavere oljepris
- Virkninger i realøkonomien
- Virkninger på Statens pensjonsfond

Også vi merker børsnedgangen...

Hovedindeksen ved Oslo Børs Gjennomsnittlige månedstall

Ned nær 50 pst.
siden nyttår, men
en svak oppgang
den siste måneden

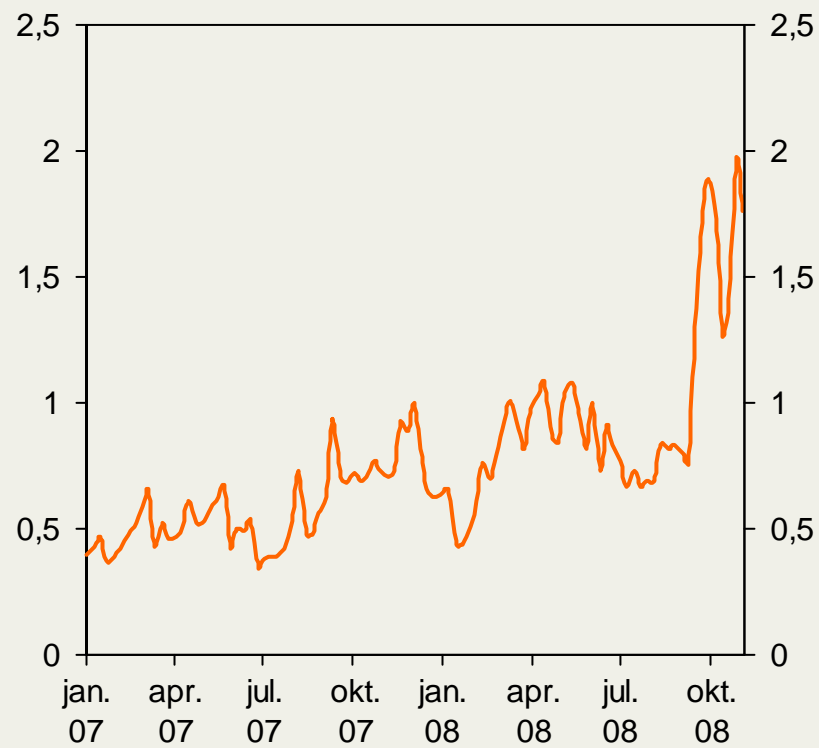
...og den anstrengte situasjonen i pengemarkedet

- Norske banker har ikke hatt tap på subprimelån, men de berøres av uroen
- Innlånskostnadene har økt, og det er vanskeligere tilgang på langsiktig finansiering

Men:

- Norske banker har høy innskuddsdekning, de har i flere år hatt god inntjening og de har hatt små tap

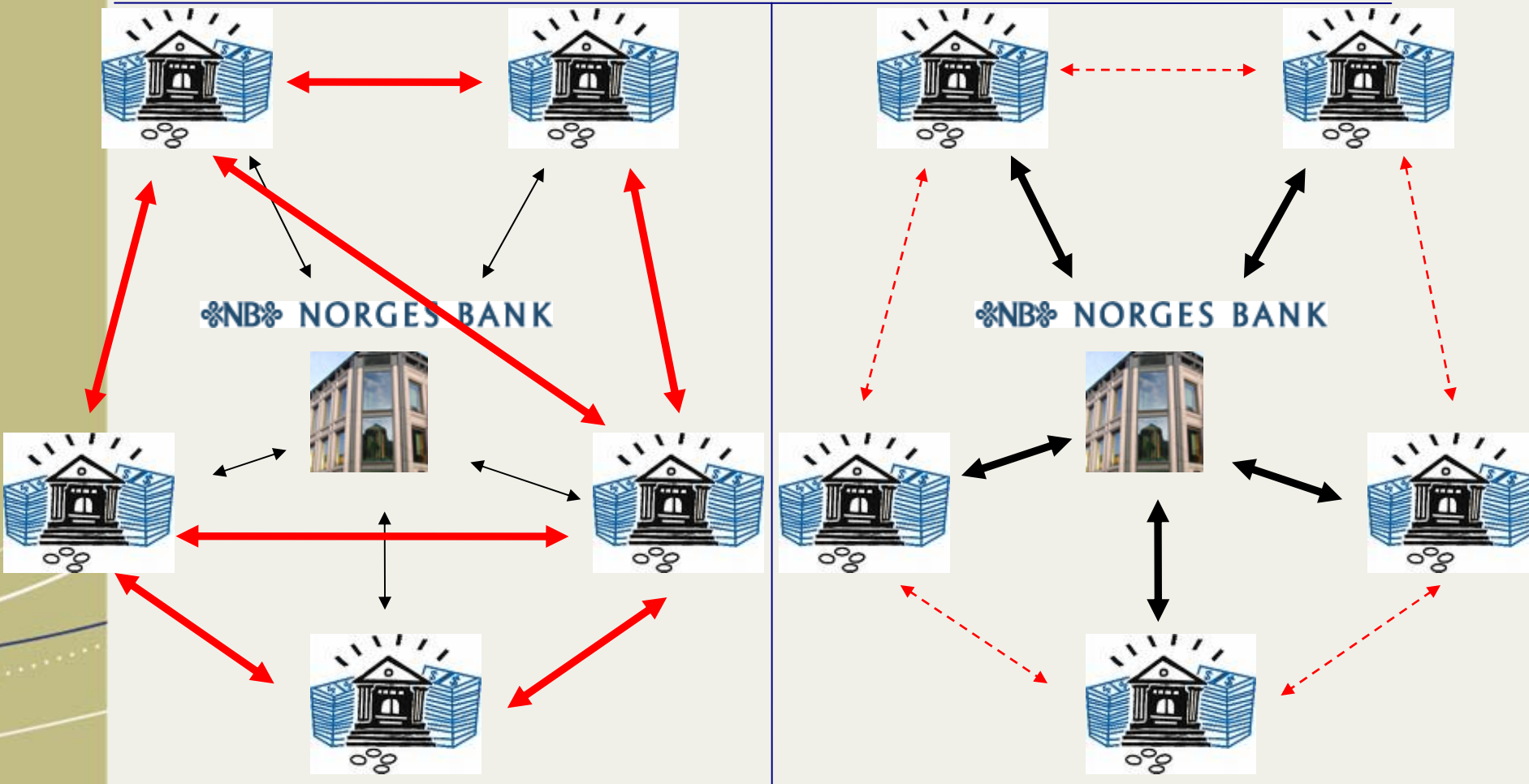
Differanse mellom tremåneders pengemarkedsrente og styringsrenten. Prosentpoeng

Det norske pengemarkedet

Før

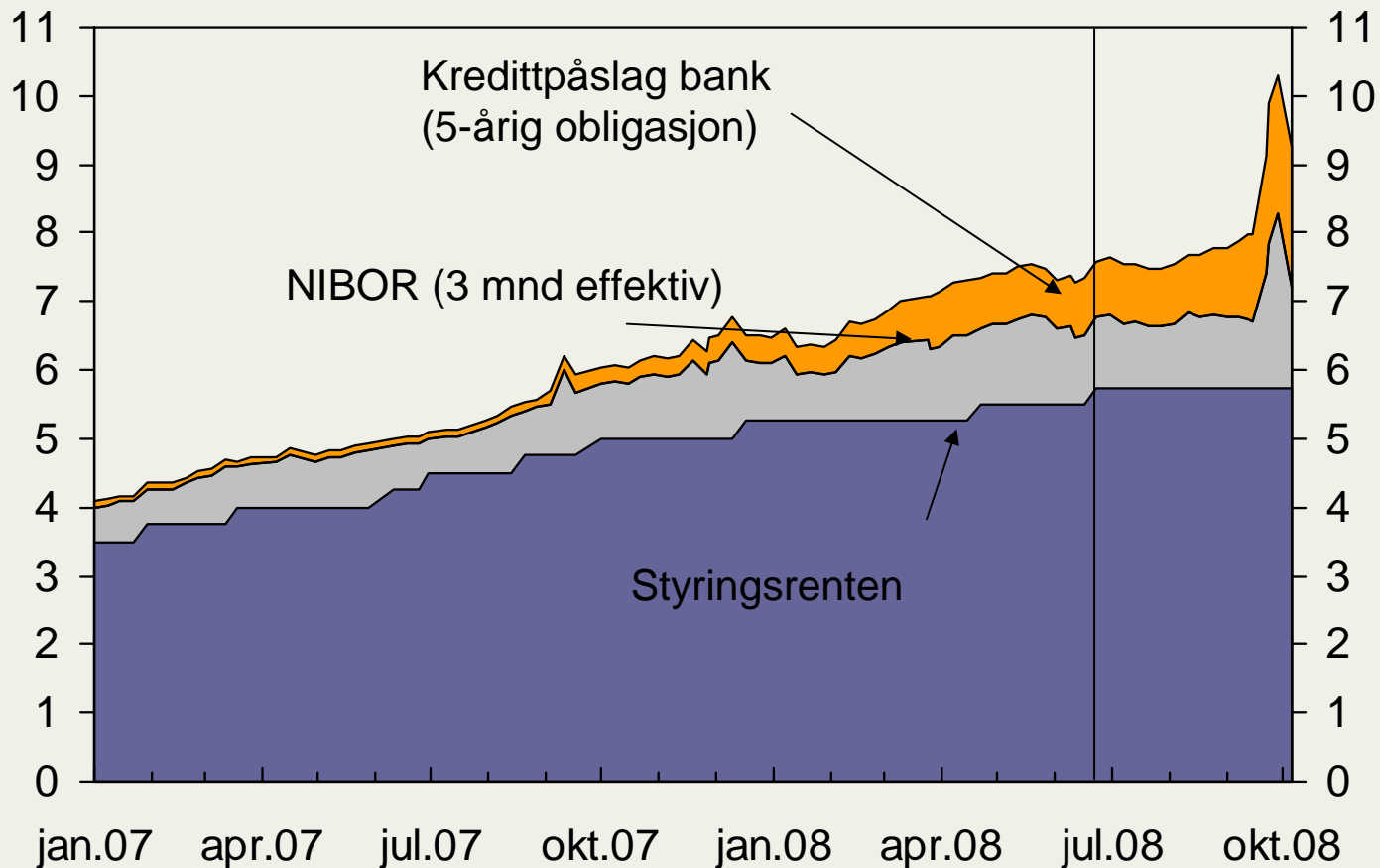
Nå

Dyrere finansiering

Finansieringskostnad for norske banker (5-årig bankobligasjon)

Prosentenheter. 2. jan. 2002 – 8. okt. 2008

..men vår finansmarkedsregulering er god og bedre enn i mange andre land

Vår finansmarkedsregulering er helhetlig:

- Omfatter alle typer finansinstitusjoner
- Like forhold skal reguleres mest mulig likt uansett type finansinstitusjon
- Ett tilsyn for hele finansmarkedet - Kredittilsynet
  - Gir bedre helhetsforståelse og bedre oppfølging av risikomomenter som kan true det finansielle systemet
  - Tilsynets budsjett er økt fra 142 mill. i 2004 til 247 mill. i 2009
- Kapitalkrav for alle
  - Kapitalkrav og likviditetskrav gjelder for alle typer finansinstitusjoner
  - Ikke mulig å slippe unna kapitalkrav ved å verdipapirisere utlån
- Et lovfestet system for å håndtere eventuelle kriser i finanssektoren
- En innskuddsikring som gjelder opp til to mill. kroner per innskyter per bank

Tiltak her hjemme

- 16., 23. og 30. september: Valutaswap-auksjoner, tilførsel av USD
24. september: F-lån over årsskiftet (med virkning fra 1., 16., og 30. oktober)
Oppretter kredittavtale med Fed (5 mrd. USD)
29. september: Utvider kredittavtalen med Fed (til 15 mrd. USD)
6. oktober: Utvidede sikkerheter for lån i Norges Bank
- 8., 15. og 29. oktober: Valutaswap-auksjon, tilførsel av kronelikviditet mot EUR
10. oktober: F-lån med 6 mnd løpetid rettet mot småbanker (virkning fra 20.okt.)
12. oktober: Pakke av tiltak for å bedre bankenes likviditet og finansiering (mer på neste plansje)
14. oktober: Lån i USD med 1 ukes løpetid (med virkning fra 16. oktober)
16. oktober: Gjennomført en EU-forordning fra 13.10 som gir begrenset adgang til å omklassifisere finansielle instrumenter slik at det ikke er nødvendig umiddelbart å nedskrive til markedsverdi
29. oktober: Ytterligere utvidelser av sikkerheter for lån i Norges Bank
4. og 5. november: Valutaswap-auksjoner i USD med lengde på opptil 3 måneder

Tiltak her hjemme

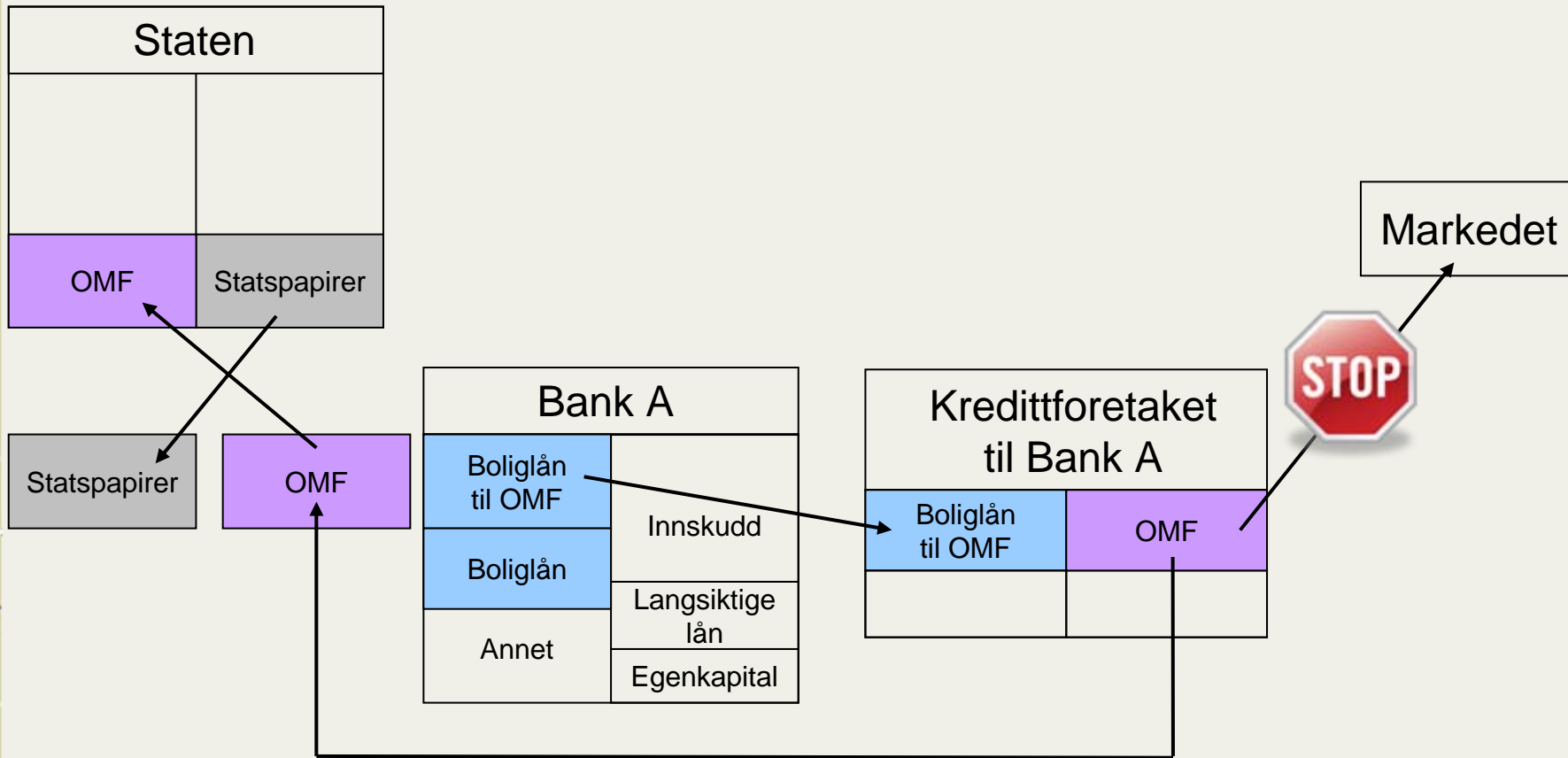
- 16., 23. og 30. september: Valutaswap-auksjoner, tilførsel av USD
24. september: F-lån over årsskiftet (med virkning fra 1., 16., og 30. oktober)
Oppretter kredittavtale med Fed (5 mrd. USD)
29. september: Utvider kredittavtalen med Fed (til 15 mrd. USD)
6. oktober: Utvidede sikkerheter for lån i Norges Bank
- 8., 15. og 29. okt., 5. nov.: Valutaswap-auksjoner, tilførsel av kronelikviditet mot EUR
10. oktober: F-lån med 6 mnd. løpetid rettet mot småbanker (virkning fra 20.okt.)
12. oktober: Pakke av tiltak for å bedre bankenes likviditet og finansiering (mer på neste plansje)
14. oktober: Lån i USD med 1 ukes løpetid (med virkning fra 16. oktober)
16. oktober: Gjennomført en EU-forordning fra 13.10 som gir begrenset adgang til å omklassifisere finansielle instrumenter slik at det ikke er nødvendig umiddelbart å nedskrive til markedsverdi
29. oktober: Ytterligere utvidelser av sikkerheter for lån i Norges Bank.
4. november: Tilførsel av dollarlikviditet mot sikkerhet i verdipapirer (84 dagers løpetid)
5. november: Tilførsel av kronelikviditet mot USD ved valutabytteavtale (3 mnd.)

Pakken som ble lagt frem 12. oktober

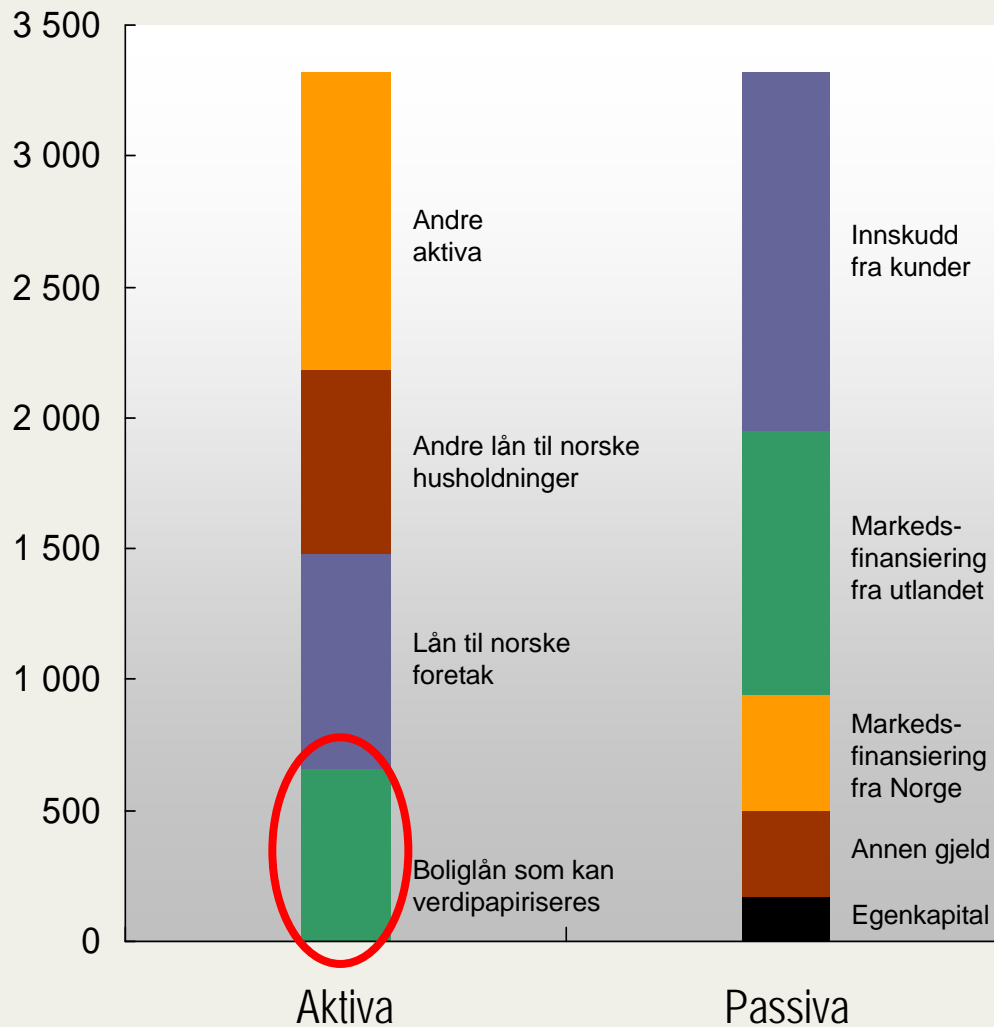
- ***Bytteordning for verdipapirer***
  - *boligobligasjoner byttes mot statsobligasjoner*
  - *omfang opptil 350 mrd. kroner*
  - *varighet opptil 3 år*
  - *vil bedre bankenes mulighet for langsiktig og stabil finansiering*
- ***F-lån i Norges Bank med 2 års løpetid***
  - *maks. størrelse på 1 mrd. kroner pr. bank*
  - *særlig innrettet mot mindre banker*

Bytteordningen for verdipapirer

Bankenes eiendeler og finansiering.

Milliarder kroner. 31. august 2008

Er dette bankkrisen på -90-tallet på nytt?

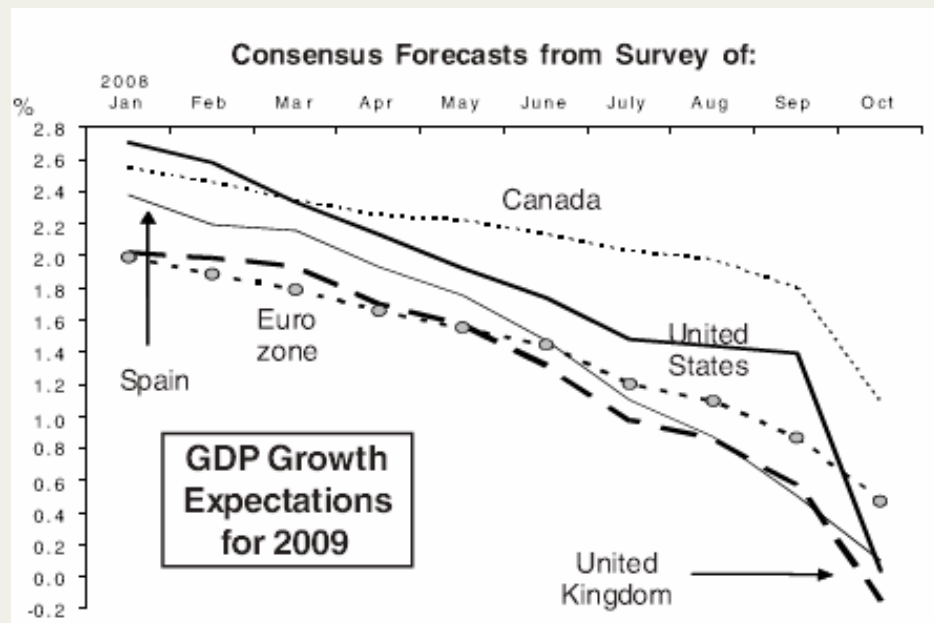
- Mens Oslo var sentrum for stormen forrige gang, er det Wall Street i USA som er sentrum i dag
- Det er ikke en soliditetskrise i norske banker i dag, slik det var sist
- Det bygget seg opp store ubalanser i økonomien sist etter liberaliseringen av kredittmarkedene.
- Kredittveksten og gjeldsbelastningen høy også denne gang, men rentebelastningen betydelig mindre.
- Rammeverket for stabiliseringspolitikken endret
  - pengepolitikken en klarere rolle i å stabilisere økonomien
  - offentlige finanser er klart sterkere i dag

Er dette 1929 om igjen?

- Også den gang en kredittfinansiert oppgang i formuespriser
  - nå i boligmarkedet, på 1920-tallet aksjemarkedet
- Men vesentlige forskjeller:
  - Den gang overlot man til markedet å ordne opp, nå har myndighetene vært raskt ute
  - Den gang tapte mange husholdninger alle sine sparepenger, nå er de i stor grad garantert
  - Det offentlige sikkerhetsnettet for de som faller ut av arbeidsmarkedet er svært mye bedre enn det var på 1930-tallet
- Svært liten risiko for et internasjonalt tilbakeslag av tilsvarende styrke som på 1930-tallet

Virksomheter på etterspørsel og oljepris

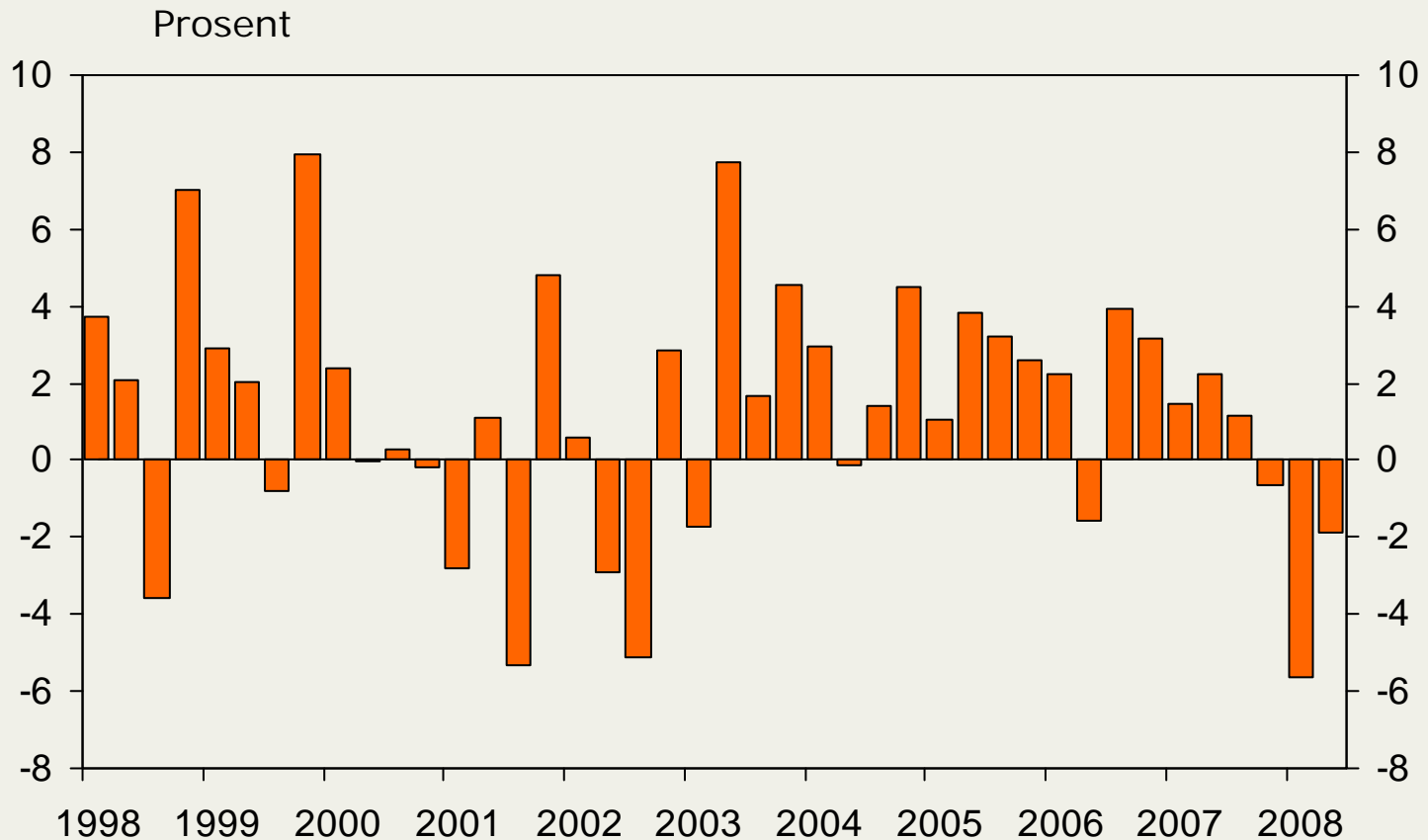
- Consensus Forecast om 2009:
  - Kraftige nedjusteringer
  - Nullvekst i USA og UK
  - ½% BNP-vekst i euro-området
- Oljeprisen kraftig ned
  - over 700 NOK pr fat i juli
  - 420 NOK pr fat 28. okt.
- BNP-vekst for Fastlands-Norge i 2009:
  - FIN: 1,9%
  - SSB: 1,1%
  - Norges Bank: 0,25%

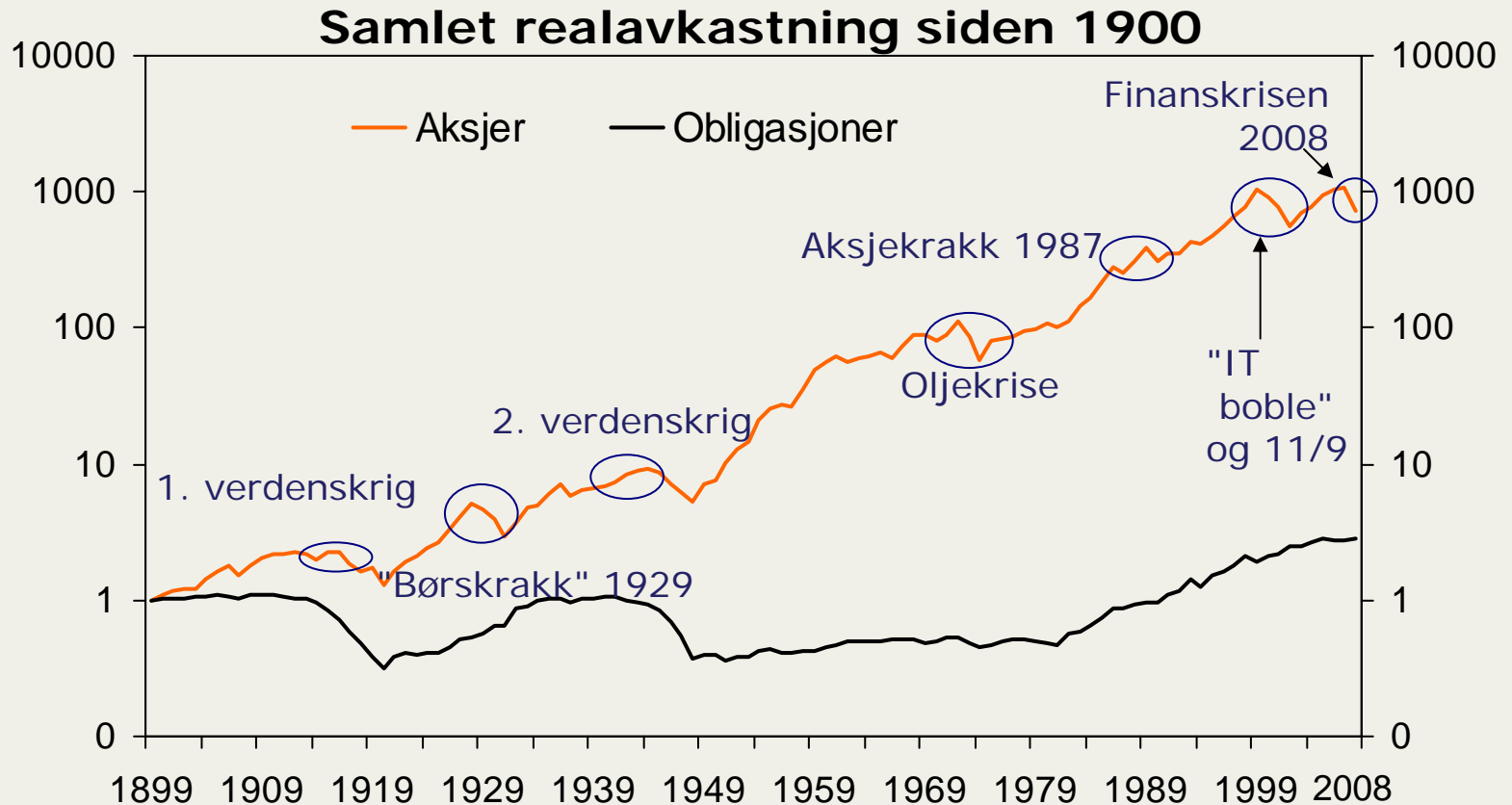
Oljefondet:

Kvartalsvis nominell avkastning 1998-2007

Statens pensjonsfond - Utland. Valutakurv

Utvikling i aksje- og obligasjonsmarkedet – et hundreårsperspektiv

Kilde: Finansdepartementet/Dimson, Marsh and Staunton

Lærdommer av det som har skjedd

Man trenger tid for å oppsummere lærdommene av det som har skjedd.

Det trengs en helhetlig gjennomgang av lov- og regelverk både nasjonalt og internasjonalt.

Noen foreløpige hovedkonklusjoner kan være:

- Regelverk og tilsyn:
  - Likviditetsrisiko var generelt undervurdert. Forbedringer i reguleringen bør vurderes
  - Egenkapitalen i mange finansinstitusjoner var for svak
  - Det bør vurderes om særlig de internasjonalt utviklede reglene om ansvarlig kapital kan tilpasses slik at de gir incentiver til bankene til å opptre mindre medsyklisk
  - For svak regulering av finansinstitusjonene i mange land, bl.a. knyttet til SIV-er
  - For dårlig tilsyn, særlig i USA
- Innskuddsgarantiordningene var for dårlige i mange land, men nå har man kanskje gått for langt i motsatt retning
- Bedre regulering og større transparens i finansielle instrumenter

Konsekvenser for realøkonomien

- Kraftig oppbremsing i bygg og anlegg
- Stor usikkerhet om framtiden og om anslagene for økonomisk utvikling nasjonalt og internasjonalt
- Lavere rente – jobb nr. 1
- Regjeringens budsjett for 2009 er etterspørselsstimulerende
- Regjeringen vurderer situasjonen fortløpende og vil om nødvendig iverksette tiltak som møter utviklingen